

Το δόγμα Μπενίτο Μουσολίνι για τη Μεσόγειο

Ήταν η αφορμή να επιτεθεί στην Ελλάδα

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΒΟΛΟΠΟΥΛΟΣ
1940: Οι τελευταίες μέρες του Οκτωβρίου
εκδ. Πατάκη, 2016, σελ. 160

Της **MARINAE ΠΕΤΡΑΚΗ**

Το καλοκαίρι του 1940, όταν η ευρωπαϊκή άμυνα έχει καταρρεύσει και η Βρετανία πολεμά μόνη εναντίον της Γερμανίας αλλά και της Ιταλίας, αρχίζει να γίνεται εμφανής ο επόμενος στόχος του Μουσολίνι, καθώς εντείνονται οι προκλήσεις και τα σκηνοθετημένα διαβήματα εναντίον της Ελλάδας με κορύφωση τον τουρπιλισμό της «Ελλής» στις 15 Αυγούστου. Οι ιταλικές προκλήσεις και η ανθελληνική προπαγάνδα μέσω του ιταλικού Τύπου συνεχίζονται όλο τον Σεπτέμβριο και τις αρχές Οκτωβρίου με διάφορα προσχήματα, όπως η παραβίαση κανόνων ουδετερότητας, η παραχώρηση βάσεων ανεφοδιασμού σε βρετανικές δυνάμεις και η επίκληση του δικαίου των διεκδικήσεων της Αλβανίας επί ελληνικών εδαφών. Ωστόσο, όπως σημειώνει ο ακαδημαϊκός και πολυσχιδής ιστορικός του Νεότερου Ελληνισμού Κωνσταντίνος Σβολόπουλος στο νέο του βιβλίο, η απόφαση για την επιθετική προβολή της Ελλάδας οφείλει να αποδοθεί στον ίδιο τον Μπενίτο Μουσολίνι που πίστευε ότι η Ιταλία καλούνταν να διαδραματίσει, ειδικά στη Μεσόγειο, έναν ρόλο που θα την έφερνε πλησιέστερα στο απώτερο ρωμαϊκό παρελθόν «*mare nostrum*» και θα αναβάθμιζε το κύρος του στην ευρύτερη περιοχή. Η απόφαση για την αποφασιστική επίθεση κατά της Ελλάδας οριστικοποιήθηκε στις 15 Οκτωβρίου στο Παλάτιο Βενέτσια σε απόρρητη σύσκεψη, ενώ οι φήμες και οι πληροφορίες που φτάνουν στην ελληνική κυβέρνηση από τις πρεσβείες των Τιράνων και της Ρώμης δεν αφήνουν καμία αμφιβολία για τις προθέσεις του Μουσολίνι.

Αυτές οι τελευταίες μέρες του Οκτωβρίου μέχρι τις πρώτες μέρες του πολέμου και την ελληνική αντίθεση αποτελούν το αντικείμενο της έρευνας του Κ. Σβολόπουλου, βασισμένης σε διπλωματικά αρχεία της Ελλάδας, της Μ. Βρετανίας και της Γερμανίας καθώς και σε άλλες ανέκδοτες και δημοσιευμένες πηγές. Η σαφής και εμπειριστατωμένη ανάλυση των γεγονότων που διαδραματίστηκαν, ώρα με την ώρα, τα κρίσιμα αυτά εικοσιτετράωρα, τόσο στην Ελλάδα αλλά και στη Ρώμη και στο Βερολίνο έχουν βαρύνουσα ιστορική σημασία και φωτίζουν άγνωστα σημεία αυτής της μικρής αλλά καθοριστικής για τον πόλεμο περιόδου.

Η μεθοδευμένη κλιμάκωση των τελευταίων ημερών του Οκτωβρίου με την προσχηματική επίκληση μομφών κατά της Ελλάδας και την πρόκληση σκηνοθετημένου επεισοδίου στα αλβανικά σύνορα στις 27 Οκτωβρίου, παρά την προηγουμένη λαμπρή δεξίωση προς τιμήν

του Αντίνιο Πουτσινί στην ιταλική πρεσβεία, δεν αφήνουν καμία αμφιβολία ότι επικείται άμεσα η ιταλική επίθεση. Ωστόσο, ο Μεταξάς, όπως υπογραμμίζει ο Κ. Σβολόπουλος, διακατέχεται από αμφιβολίες για τις προθέσεις του Μουσολίνι, ισχυριζόμενος ότι «στρατιωτική κατάσταση είναι λιγότερο ανησυχητική από το πρόσφατο παρελθόν». Η εμμονή του να αποφύγει την εμπλοκή της Ελλάδας με την κύρια σύμμαχο της Γερμανίας την Ιταλία αφενός και η αντίληψή του ότι τα γεωπολιτικά συμφέροντα της χώρας επέτασαν τη διατήρηση φιλικών σχέσεων με τη Μ. Βρετανία αφετέρου, ενίσχυαν την αναποφασιστικότητά του.

Τέλος στην αναποφασιστικότητα του Έλληνα πρωθυπουργού θα βάλει τα ημερώματα της 28ης Οκτωβρίου η επίδοση του ιταλικού τηλεσιγράφου από τον Ιταλό πρόεδρο, με το οποίο επιζητείται η συναίνεση της Ελλάδας στην κατάληψη στρατηγικών σημείων του εδάφους της. Ο διάλογος που ακολούθησε απηχεί, σύμφωνα με τον Κ. Σβολόπουλο, την εμμονή των δύο πλευρών σε μια ριζικά αντίθετη τοποθέτηση.

Οι ώρες που ακολουθούν την επίδοση του τηλεσιγράφου αφορούν την ελληνική ταχύρρυθμη επιστράτευση επιμελώς ήδη προπαρασκευασμένη αλλά και τις πανηγυρικές εκδηλώσεις όλου του κόσμου: ένα ανεξήγητο ψυχολογικό φαινόμενο. Ελαφρότητα, άγνοια του κινδύνου, ή μήπως γενναιότητα, αίσθηση αξιοπρέπειας, έξαρση ενός ηθικού ορμηψυτου που αναδεικνύεται από το έθνος στις κρίσιμες ώρες; αναρωτιέται ο Κ. Σβολόπουλος.

Βασικό στοιχείο της έρευνας αποτελούν η αγωνιώδης προσπάθεια του Ιωάννη Μεταξά να εξασφαλίσει τη βρετανική υποστήριξη αλλά και οι διπλωματικοί ελιγμοί της Βρετανίας προς την Ελλάδα με κυρίαρχο στοιχείο τις αδύνατες υποσχέσεις της για βοήθεια και τις «υπερτιμημένες» προσδοκίες της ελληνικής ηγεσίας. Υπερτιμημένες είναι σύμφωνα με την έρευνα και οι προσδοκίες της ελληνικής ηγεσίας από την ουδέτερη σύμμαχο Τουρκία, η οποία παρουσιάζει για τους Βρετανούς «πολύ μεγαλύτερο ενδιαφέρον από την Ελλάδα». Ο συγγραφέας επισμαίνει ότι τη στιγμή που διεξάγεται ένας πολεμικός αγώνας υπέρτερους ηθικά, η εξίσωση του ουδέτερου με τον συμπαραστάτη στις κρίσιμες ώρες αποτελεί ενέργεια αμφιβόλου ποιότητας. Η μελέτη καταδεικνύει επίσης τις δυσκολίες των πρώτων ημερών στο μέτωπο αλλά και την αποφασιστική ελληνική αντίθεση στην Πίνδο και στο μέτωπο της Κεντρικής Μακεδονίας.

Το βιβλίο του Κ. Σβολόπουλου καλύπτει ένα μεγάλο κενό στην ιστοριογραφία του ελληνοϊταλικού πολέμου και αναδεικνύει για άλλη μια φορά τη βαθιά γνώση του συγγραφέα για το αντικείμενό του.